

TA'LIM MUASSASALARIDA ZO'RAVONLIK HOLATLARINI OLDINI OLISH VA BU BORADA AMALGA OSHIRILISHI LOZIM BO'LGAN ISHLAR.

Navoiy viloyati, Nurota tumani 52-umumta'lim maktabi psixologi

Bomirzayeva Dilnavoz Ikromovna

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ta'lim muassasalarida uchraydigan zo'ravonlik holatlari, ularning asosiy sabablari, zo'ravonlikning turlari hamda ularni oldini olish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar psixologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Oila, maktab va jamiyatning o'zaro hamkorligi, maktab psixologi, pedagoglar va ota-onalarning zo'ravonlikka qarshi samarali yondashuvi, shuningdek, milliy qadriyatlar asosida muammoni hal etish yo'llari ko'rsatib beriladi.*

Kalit so'zlar: *maktab zo'ravonligi, psixologik himoya, bolalar huquqi, tazyiq, empatiya, ijtimoiy muhit, oilaviy tarbiya.*

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida bola shaxsini himoya qilish, uning jismoniy va ruhiy salomatligini asrash eng muhim masalalardan biridir. Ta'lim muassasasida o'zini xavfsiz va qadrlangan his qilgan bola rivojlanadi, ijtimoiylashadi, salbiy illatlardan yiroq bo'ladi. Ammo afsuski, ba'zi maktab va bog'chalarimizda zo'ravonlik holatlariga duch kelinmoqda. Bu – nafaqat bolaning ruhiyatiga, balki kelajakdagi shaxsiy va ijtimoiy munosabatlariga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Maktabda bolalarning o'zaro turtkilashuvi, o'qituvchining og'zaki tahdidi yoki ota-onaning haddan tashqari qattiq muomalasi – bularning barchasi zo'ravonlikning turli ko'rinishlaridir. Aynan shu sababli, psixologik yondashuv asosida har bir vaziyatga individual munosabat bildirish zarur.

Asosiy qism

1. Zo'ravonlik tushunchasi va uning turlari

Zo'ravonlik – bu: Jismoniy zarar yetkazish (urish, turtish, kaltaklash); Og'zaki tajovuz (masxara qilish, haqoratlash, kamsitish); Ruhiy bosim (sovuq munosabat, tahdid, tahqir); Ijtimoiy ajratish (guruhdan chetlatish, inkor etish); Virtual zo'ravonlik (internetda tahdid, kiberbulling).

Maktablarda uchraydigan asosiy zo'ravonlik holatlari: O'quvchilarning bir-biriga nisbatan qo'llagan tazyiqi (bullying); O'qituvchi tomonidan o'quvchiga nisbatan og'zaki yoki jismoniy tazyiq; Pedagoglar yoki texnik xodimlar tomonidan haddan tashqari qat'iy muomala; Ota-onalarning bolani doimiy tanbeh ostida saqlashi; Bog'chalarda yosh bolalarga nisbatan sabrsizlik, qattiqqo'llik.

2. Zo'ravonlikning psixologik oqibatlari

Bola yoki o'smir zo'ravonlik qurboniga aylansa: O'ziga bo'lgan ishonchi kamayadi;

O'qishga bo'lgan qiziqishi pasayadi; Doimiy qo'rquv, xavotir holati rivojlanadi; Tashqi muhitdan yakkalanadi, introvert bo'lib qoladi; Agressiv yoki itoatkorlikka o'ta moyil bo'lib qoladi; Depressiya, stress, hatto o'z joniga qasd qilish fikrlari paydo bo'lishi mumkin. Shu sababli maktab psixologi har bir bolaning holatini nazoratda ushlab, profilaktik tadbirlar o'tkazib borishi lozim.

3. Zo'ravonlikni keltirib chiqaruvchi asosiy omillar

Oiladagi muhit: Zo'ravonlik ko'pincha o'z tajribasi asosida shakllanadi. Agar bola oilada urish-janjal, haqoratni ko'rib o'sgan bo'lsa, buni odatiy deb qabul qiladi.

Maktabdagi nazorat yetishmovchiligi: O'qituvchilar, psixologlar va ma'muriyatning befarqligi. Yoshga xos impulsivlik: Ayniqsa o'smirlik davrida o'zini isbotlash istagi bilan kuch ishlatishga moyillik kuchayadi. Ijtimoiy

tarmoqlardagi tajovuzkor kontentlar: Bolalar ko'rganini takrorlaydi. Psixologik yordamning sustligi: Muammoni erta bosqichda aniqlash va aralashuv yo'q.

4. Psixologik yondashuv: oldini olish choralari

a) Maktab psixologi faoliyati: Har o'quv yili boshida va davomida psixodiagnostik testlar o'tkazilishi; Doimiy treninglar, suhbatlar, konfliktologiya mashg'ulotlari; "Ishonch qutisi" orqali maxfiy muammolarni aniqlash; Muammoli o'quvchilar bilan individual reja asosida ishlash; Ota-onalar bilan muntazam psixoedukativ treninglar.

b) O'qituvchilarga metodik yordam: Har bir o'quvchining ruhiy holatini tahlil qilish; Og'zaki zo'ravonlik (masxara, kamsitish) bo'lmasligiga alohida e'tibor; Sinfda "do'stona muhit"ni shakllantirish bo'yicha amaliy mashg'ulotlar.

c) Ota-onalar bilan ishlash: Zo'ravonlik nima ekanligini chuqur tushuntirish; Farzandni faqat jazolamasdan, eshitishni o'rganish; Har bir salbiy harakat ortida ehtimoliy ichki muammolar yotganini anglash.

d) O'quvchilar bilan ishlash: Empatiya, o'zini boshqalar o'rniga qo'yish ko'nikmasini shakllantirish; Kiberbulling haqida ogohlikni oshirish; Konfliktlarni og'zaki yo'l bilan hal qilish usullarini o'rgatish.

Xulosa

Ta'lim muassasasida bolaga bo'lgan munosabat nafaqat bilim darajasiga, balki uning ruhiy salomatligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Maktabda zo'ravonlikka qarshi tizimli ishlar tashkil etilsa, har bir bola o'zini erkin, qadrlangan va himoyalangan his qiladi. Bu esa jamiyatda sog'lom va barqaror shaxslar yetishib chiqishiga asos bo'ladi. Maktab – faqat bilim o'chog'i emas, balki mehr, hurmat va adolat tamoyillari amalda bo'ladigan muhit bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 2020.

2. Bolalarni zo'ravonlikdan himoya qilish bo'yicha xalqaro UNICEF tavsiyalari, 2023.
3. T.Usmonova. "Ta'lim muassasalarida psixologik xavfsizlik asoslari", Toshkent, 2021.
4. G'.Yunusova. "Maktab psixologiyasi va zamonaviy yondashuvlar", 2022.
5. "Zo'ravonlikka qarshi kurashishda oilaviy tarbiyaning roli", Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari, 2023.